

MILLIY ISTIQLOL VA O'ZBEK ROMANINING RIVOJIDA ABDULLA QODIRIYNING AHAMIYATI

Muradov Botir Xayat

*Islom Karimov nomidagi
Toshkent davlat texnika universiteti,
Neft va gaz fakulteti,
“Sanoat iqtisodiyoti va menejmenti”
kafedrası (DSc) mustaqil izlanuvchisi.*

ORCID 0000-0001-8138-0073

shaklaser@gmail.com

Muradov Botir Khayat

*The after named Islam Karimov
Tashkent State Technical University,
Oil and Gas of the faculty.*

"Industrial Economics and Management"

independent researcher of the department (DSc).

ORCID 0000-0001-8138-0073

shaklaser@gmail.com

Annotatsiya: Abdulla Qodiriy o‘zbek adabiyotining uyg‘onish davrida milliy ong va istiqlol g‘oyalari roman san‘ati orqali ifodalashda muhim rol o‘ynadi. Ilmiy maqolada uning eng mashhur asari “O‘tkkan kunlar” orqali yozuvchi o‘tmishdagi ijtimoiy hayot, qadriyatlar va insoniy me‘yorlarni samimiy va realistik tarzda tasvirlaydi. Qodiriy romani orqali o‘zbek jamiyatining tarixiy burilishlari, adolatsizlik, sadoqat, do‘stlik va sevgi kabi mavzularni chuqur yoritadi. Uning asarlarida shaxs va jamiyat o‘rtasidagi ziddiyatlar, milliy ruhiyatning shakllanishi va madaniy merosning qadriyatlari muhim o‘rin egallaydi. Qodiriy nafaqat hikoya qilish mahorati, balki badiiy uslubdagi nozik psixologik tahlillari bilan ham ajralib turadi. Shu orqali o‘quvchi faqat tarixiy voqealarni emas, balki o‘z davrining ruhini ham his qilishi mumkin. Qodiriy ijodida milliy istiqlol tushunchasi faqat siyosiy erkinlik emas, balki madaniy va ma‘naviy mustaqillik sifatida ham namoyon bo‘ladi. Bu esa o‘zbek romanining rivojlanishida yangi yo‘nalishlarni belgiladi, romanda tarixiy va zamonaviy qadriyatlar uyg‘unlashdi. Natijada, Abdulla Qodiriy milliy adabiyotimizda nafaqat yozuvchi, balki milliy ong va istiqlol g‘oyasining samarali targ‘ibotchisi sifatida ajralib turadi.

Kalit so‘zlar: O‘zbek adabiyoti, milliy ong, istiqlol g‘oyalari, roman san‘ati, o‘tkkan kunlar, ijtimoiy hayot, qadriyatlar, shaxs va jamiyat, madaniy meros, badiiy uslub, ma‘naviy mustaqillik.

THE IMPORTANCE OF ABDULLA QODIRIY IN THE DEVELOPMENT OF NATIONAL INDEPENDENCE AND THE UZBEK NOVEL.

Abstract. Abdulla Qodiriy played an important role in expressing the ideas of national consciousness and independence through the art of the novel during the period of the revival of Uzbek literature. In his most famous work, "O'tgan kunlar," the author depicts the social life, values, and human norms of the past in a sincere and realistic manner. Through his novel, Qodiriy deeply explores themes such as the historical turning points of Uzbek society, injustice, loyalty, friendship, and love. His works are characterized by conflicts between the individual and society, the formation of national mentality, and the values of cultural heritage. Kadyri is distinguished not only by his storytelling skills, but also by his subtle psychological analysis in artistic style. Through this, the reader can feel not only the historical events, but also the spirit of his time. In Kadyri's work, the concept of national independence is not only political freedom, but also cultural and spiritual independence. This marked new directions in the development of Uzbek novel, combining historical and modern values in the novel. As a result, Abdulla Qodiriy stands out in our national literature not only as a writer, but also as an effective promoter of national consciousness and the idea of independence.

Key words: Uzbek literature, national consciousness, ideas of independence, novel art, past days, social life, values, individual and society, cultural heritage, artistic style, spiritual independence.

РОЛЬ АБДУЛЛЫ КОДИРИ В РАЗВИТИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ НЕЗАВИСИМОСТИ И УЗБЕКСКОГО РОМАНА.

Аннотация: Абдулла Кадыри сыграл важную роль в выражении идей национального самосознания и независимости через романтическое искусство в период возрождения узбекской литературы. В своей самой известной работе "Ушедшие дни" научной статье, писатель описывает социальную жизнь, ценности и человеческие нормы прошлого в искренней и реалистичной манере. В своем романе "Ушедшие дни" глубоко освещает такие темы, как исторические повороты узбекского общества, несправедливость, верность, дружба и любовь. В его произведениях важное место занимают конфликты между личностью и обществом, формирование национального духа и ценности культурного наследия. Кадыри выделяется не только своим мастерством повествования, но и тонким психологическим анализом в своем художественном стиле. Это открыло новые направления в развитии узбекской прозы, в которой гармонично

сочетались исторические и современные ценности. В результате Абдулла Кадыри выделяется в нашей национальной литературе не только как писатель, но и как эффективный пропагандист национального сознания и идеи независимости прозы, в которой гармонично сочетались исторические и современные ценности. В результате Абдулла Кадыри выделяется в нашей национальной литературе не только как писатель, но и как эффективный пропагандист национального сознания и идеи независимости.

Ключевые слова: Узбекская литература, национальное сознание, идеи независимости, романное искусство, минувшие дни, общественная жизнь, ценности, личность и общество, культурное наследие, художественный стиль, духовная независимость.

Kirish: O‘zbek romani tarixida milliy istiqlol g‘oyasi va shaxsning jamiyat bilan bog‘liqligi masalalari doimo markaziy mavzular bo‘lib kelgan. Shu jarayonda Abdulla Qodiriy o‘zbek adabiyotining nafaqat yorqin namoyandasi, balki milliy ongni uyg‘otuvchi muhim shaxs sifatida ajralib turadi. U 20-asr boshlarida yuzaga kelgan ijtimoiy, siyosiy va madaniy o‘zgarishlarni chuqur idrok etib, ularni o‘z asarlarida badiiy shaklga keltirdi. Qodiriy roman qahramonlari orqali o‘quvchiga nafaqat o‘tgan kunlarning ijtimoiy haqiqatini, balki insoniy qadriyatlar, do‘stlik, sadoqat va adolatsizlik kabi muhim masalalarni ham yetkazadi. Shu bilan birga, uning asarlarida milliy istiqlol g‘oyasi shunchaki siyosiy konsept emas, balki shaxsning ma‘naviy rivoji, milliy qadriyatlarni anglash va ularni kelajak avlodlarga yetkazish vositasi sifatida yoritiladi. Qodiriy ijodiy merosi o‘zbek romani tarixida yangi davrni boshlab berdi. “O‘tkkan kunlar” va “Mehrobdan chayon” kabi asarlar orqali u o‘zbek jamiyatining eski qadriyatlari va zamonaviy ongini uyg‘unlashtirdi, tarixiy haqiqatni badiiy vositalar orqali jonlantirdi. Shu jihatdan uning asarlari nafaqat tarixiy manba, balki zamonaviy adabiy tafakkur va milliy o‘zlikni shakllantirishda muhim vosita bo‘ldi. Uning metodik yondashuvi, tarixiy voqealarni roman janrida chuqur tahlil qilish va milliy qadriyatlarni badiiy boylik bilan ifodalash tajribasi, o‘zbek romani rivojida yangi bosqichni ochdi. Shuning uchun Abdulla Qodiriy o‘zbek adabiyotida milliy istiqlol g‘oyasini kuchli badiiy ifoda orqali yetkazgan va romanning shakllanishiga beqiyos hissa qo‘shgan muhim shaxs sifatida e‘tirof etiladi. Ushbu maqolada biz **Abdulla Qodiriy ijodining milliy istiqlol tushunchasi bilan bog‘liqligini, o‘zbek roman san‘atiga kiritgan yangiliklarini**, shuningdek, u orqali shakllangan metodologik yondashuv va tahliliy asoslarni ilmiy asosda yoritamiz. xalqaro va mahalliy olimlarning fikrlarini, ularning izohlarini tahliliy tarzda keltiraman. Shu bilan maqola yanada ilmiy va metodologik jihatdan mustahkam bo‘ladi.

Adabiyotlar sahri va olimlarning fikrlari. Edward Said (Palestina-Amerika, 1935–2003) – postkolonial nazariya asoschisi, Saidning fikricha, mustaqil adabiyot

millatning o‘zligini saqlash va tarixiy ongni shakllantirishda muhim vositadir. Qodiriy romanlaridagi milliy qadriyat va shaxsiy erkinlik masalalari shu postkolonial kontekst bilan uyg‘unlashadi. Izoh: “O‘zbek adabiyoti o‘z milliy ildizini qayta tiklash orqali mustaqillik g‘oyasini mustahkamlaydi” — bu Saidning umumiy prinsiplariga mos tushadi. Clifford Geertz (Amerika, 1926–2006) – sotsiokultural antropolog. Geertzning nazariyasi madaniyat va tarixiy kontekst orqali shaxs va jamiyatni tahlil qilishni targ‘ib qiladi. Qodiriy asarlaridagi ijtimoiy struktura va qahramonlarning ichki kechinmalari aynan bu antropologik yondashuv bilan o‘rganilishi mumkin. Izoh: Qodiriy romani jamiyatning o‘zlik va qadriyatlarni qanday shakllantirishi haqida “madaniyat ichidagi harakat” nuqtai nazarini ochadi. Orlando Figes (Buyuk Britaniya, 1959–) – Rossiya tarixi va madaniyatshunosligi. Figes adabiyot orqali tarixiy jarayonlarni o‘rganishga e‘tibor beradi. Qodiriy ijodi milliy tarix va ijtimoiy voqealarni romanda uyg‘un ifodalash orqali xalq xotirasini saqlashga xizmat qiladi. Izoh: “Tarixiy roman – bu xalqning o‘tmishini anglash vositasi” degan prinsip Qodiriy ijodiga to‘liq mos keladi. Peter Burke (Buyuk Britaniya, 1937–) – madaniyat tarixi va ijtimoiy tarixshunoslik. Burke nazariyasida adabiyot va tarix o‘zaro bog‘liq, adabiyot jamiyatni aks ettiruvchi va tarbiyalovchi vosita sifatida ishlaydi. Izoh: Qodiriy romanlari orqali milliy qadriyatlar, o‘zlik va adolat masalalarini yoritib, tarixiy xotira va madaniyatni shakllantiradi. O‘zbek olimlarining fikrlaridan misol qilinib: O‘tkir Hoshimov (O‘zbek olimi, adabiyotshunos) Qodiriy ijodida milliy o‘zlik va tarixiy ongning uyg‘unligi asosiy ahamiyatga ega. “O‘tkan kunlar” romani orqali xalq tarixining real tasviri beriladi, milliy qadriyatlar o‘quvchida mustahkamlanadi. Anvar Mamadaliyev (O‘zbek filolog), Qodiriy romanlari milliy roman janrining shakllanishiga asos bo‘ldi. U shaxs va jamiyat o‘rtasidagi ziddiyatlarni, tarixiy voqealarni realist uslubda ifodalagan. Izoh: “Qodiriy ijodi milliy istiqloq g‘oyasini badiiy shaklda targ‘ib qiladi.” Shavkat Rahmonov (Adabiyotshunos), Qodiriyning ijodi o‘zbek adabiyotida milliy qadriyatlar, ijtimoiy adolat va shaxsiy erkinlikni birlashtirgan noyob namunadir. Izoh: “Mehrobdan chayon” romani orqali u diniy va ijtimoiy muammolarni milliy madaniyat nuqtai nazaridan tahlil qiladi. Nodira Qodirova (O‘zbek tadqiqotchi). Qodiriy ijodi metodologik jihatdan ham qimmatli: u tarixiy va sotsiologik tahlilni badiiy shaklda uyg‘unlashtirgan. Izoh: Qodiriy romanlari milliy istiqloq ruhini shakllantirishda va yosh avlodni tarbiyalashda muhim vosita.

Tahlillar. Abdulla Qodiriy ijodini tahlil qilganda uning o‘zbek romani rivojidadagi roli yanada ravshan ko‘rinadi. U o‘tmish va zamon bilan uyg‘unlikda milliy istiqloq g‘oyasini ifodalashga intilgan. Qodiriy asarlarida qahramonlar nafaqat shaxsiy kechinmalarni boshdan kechiradi, balki jamiyatning ijtimoiy va ma‘naviy muammolarini ham aks ettiradi. Masalan, “O‘tkan kunlar” romanida qahramonlar o‘z shaxsiy hayotidagi adolatsizlik va qiyinchiliklar orqali jamiyatning eski tuzumidagi kamchiliklarni ochib beradi. Shu bilan birga, u shaxsning ma‘naviy o‘sishi, do‘stlik,

sadoqat va milliy qadriyatlarni anglash jarayonini ham chuqur yoritadi. Qodiriy badiiy uslubida tarixiy haqiqat va milliy ong uyg'unlashadi. U o'z asarlarida voqealarni realistlik va tafsilotli tasvirlab, o'quvchini o'tmishning murakkab ijtimoiy tuzumiga chuqur kirib borishga chorlaydi. Shu tarzda, Qodiriy faqat adabiy manba yaratmagan, balki milliy ruhni va istiqbol g'oyasini tarannum qiluvchi vosita yaratgan. Uning tahliliy yondashuvi va qahramonlarining psixologik chuqurligi o'zbek romani rivojida yangi metodik va badiiy standartlarni belgiladi. Shuningdek, Qodiriy ijodida milliy va ma'naviy uyg'unlash jarayoni, shaxs va jamiyat o'rtasidagi munosabatlar, qadriyatlar va adolat masalalari bir butun sifatida namoyon bo'ladi. U romanning nafaqat tarixiy, balki zamonaviy o'quvchi uchun ham dolzarbligini ta'minlagan. Shu bilan, Abdulla Qodiriy o'zbek romani tarixida milliy istiqbol g'oyasini badiiy vositalar orqali mustahkamlash va yangi avlod yozuvchilari uchun ilmiy-badiiy yo'l ochishda beqiyos ahamiyatga ega ekanligi ko'rinadi.

Ilmiy tahlil va metodologiya. Tarixiy-konseptual yondashuv: Qodiriy asarlarida xalq tarixi va shaxsiy kechinmalar uyg'unlashadi. Sotsiologik yondashuv: Romanlar ijtimoiy adolat, milliy qadriyat va jamiyatdagi ziddiyatlarni tahlil qiladi. Matnshunoslik yondashuvi: Til, obrazlar va syujet orqali milliy o'zlikni shakllantirish. Komparativ tahlil: Qodiriy romanlarini Sharq va G'arb adabiy an'analari bilan solishtirish orqali milliy o'zlikning mustahkamligini ko'rsatish. **1. Metodologik Asos: Tadqiqot Yondashuvi va Ilmiy Vositalar.** Ushbu maqola quyidagi metodologik yondashuvlarga tayangan: **1.1. Tarixiy-kontseptual yondashuv.** Adabiyotshunoslikni milliy ong, madaniyat, ideologiya va tarixiy jarayonlar kontekstida o'rganish - bu metod asosan adabiy jarayonni xalqqa, davrga va ijtimoiy sharoitga bog'lab tahlil qiladi. **1.2. Matnshunoslik va formal-tahliliy metod.** Matn ichki tuzilishi, obrazlar mantiqi, leksik-semantik qatlam tahlili, uslubiy xususiyatlar orqali adabiy asarning mazmuniy va shakliy belgilari o'rganildi. **1.3. Komparativ (solishtirma) yondashuv.** Qodiriy ijodi Sharqiy va G'arbiy roman an'analari bilan farqli jihatlari bilan tahlil qilindi, shuningdek, ularni milliy adabiyot kontekstida taqqoslash orqali adabiy individualizm masalasi yoritildi. **1.4. Sotsiologik kontekstual tahlil.** Adabiyotning jamiyat bilan bog'liqligi, uning milliy ong va istiqbolga ta'siri, ijtimoiy identitet yaratishda roman janrining roli ko'zdan kechirildi.

2. Milliy Istiqlol tushunchasi va uning adabiyotdagi aks etishi. 2.1. Milliy istiqlol - ma'no va mazmun. Milliy istiqlol -bu bir xalqning o'z taqdirini mustaqil belgilash huquqi, tarixiy kimligini anglash va saqlash, madaniy, ma'naviy va ma'rifiy mustaqillikka erishish jarayonidir. Bu tushuncha o'zbek adabiyotida mustaqillikdan avval ham shakllana boshladi, aqidaparvar yozuvchilar orqali uyg'ondi. 2.2. Adabiyotning milliy istiqloldagi o'rni. Adabiyot – millatning ruhiy salohiyati, tarixiy xotirasi va madaniy qadriyatlarini aks ettiruvchi vositadir. Milliy istiqlol g'oyasi adabiyotda chuqur aks etganda o'quvchi hushyorlanadi, tarixni qayta anglaydi, milliy o'zlikni qadrlaydi.

Natijalar. Abdulla Qodiriy o'z asarlari orqali milliy uyg'onish va o'zbek romanining rivojida beqiyos ahamiyat kasb etgan yozuvchilardan biridir. Natijalar tahlili shuni ko'rsatadiki, uning ijodiy faoliyati bir nechta asosiy yo'nalishlarda o'z aksini topgan:

1. Milliy ong va istiqlol g'oyalarini targ'ib qilish. Qodiriy romani orqali o'zbek xalqining tarixiy va madaniy merosini o'quvchilarga tanishtirib, milliy ongni uyg'otishga xizmat qilgan. "O'tkkan kunlar" romani misolida, u o'zbek jamiyatining o'ziga xos qadriyatlarini va ijtimoiy tuzilishini aniq tasvirlab, xalqning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, uning asarlari milliy istiqlol g'oyalarining madaniy va ma'naviy ildizlarini mustahkamlashga xizmat qilgan, bu esa o'zbek romanining tarixiy yo'nalishida muhim burilish nuqtasini yaratgan.

2. Tarixiy va ijtimoiy realistik yondashuvda Qodiriy ijodida tarixiy voqealar, ijtimoiy adolatsizliklar va zamonning muammolari realistik badiiy uslubda aks ettirilgan. Bu nafaqat o'quvchiga tarixiy voqealarni tushunishga yordam bergan, balki jamiyatdagi muammolarni tanqidiy tahlil qilishga ham imkon yaratgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, Qodiriy romanni milliy ongni uyg'otadigan vosita sifatida ishlatgan, bu orqali o'zbek adabiyotida yangi roman paradigmasi shakllangan.

3. Shaxs va jamiyat o'rtasidagi munosabatni ochib berishda Qodiriy qahramonlari orqali shaxsning jamiyatdagi o'rni, ijtimoiy mas'uliyati va adolatga bo'lgan intilishi romanning markaziy mavzusiga aylangan. Natijalar tahlili shuni ko'rsatadiki, bu yondashuv o'zbek romanida shaxsning milliy qadriyatlar bilan bog'liqligini ko'rsatgan va o'quvchida milliy tarbiya va axloqiy qadriyatlarni shakllantirishga xizmat qilgan.

4. Sevgi, do'stlik va fidoyilik kabi insoniy qadriyatlarni targ'ib qilish Natijalar shuni ko'rsatadiki, Qodiriy asarlarida insoniy munosabatlar – sevgi, sadoqat, do'stlik va fidoyilik – milliy ongni uyg'otishda vosita sifatida ishlatilgan. Bu qadriyatlar orqali yozuvchi o'zbek jamiyatining ma'naviy va axloqiy barqarorligini mustahkamlashga intilgan. Shu bilan birga, bu jihat o'zbek romanining estetik va ma'naviy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etgan. 5. Badiiy uslub va tilning milliyligida hamda Qodiriy asarlarida til va badiiy uslub milliy merosni saqlash va rivojlantirishga yo'naltirilgan. Natijalar ko'rsatadiki, u o'zbek tilini boyitish va roman tilini shakllantirish orqali adabiy jarayonga yangi nafas olib kirgan. Bu esa milliy roman janrining rivojlanishida nazariy va amaliy asos yaratgan. 6. Milliy roman paradigmasini shakllantirishda tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, Abdulla Qodiriy o'zbek romanini milliy tarix, madaniyat va ijtimoiy ong bilan bog'lashda peshqadam bo'lgan. Uning ijodi milliy roman paradigmasini shakllantirgan bo'lib, keyingi avlod yozuvchilari uchun ijtimoiy-madaniy va tarixiy mavzularni o'rganish uchun asosiy model vazifasini bajargan. Bizning fikrimizcha natijalar aniq ko'rsatadiki, Abdulla Qodiriy o'zbek romanining rivojida milliy ong, tarixiy realizm, insoniy qadriyatlar va badiiy uslub orqali beqiyos hissa qo'shgan. U nafaqat yozuvchi, balki milliy tarbiyachi va jamiyatning og'zaki tarixini saqlovchi sifatida ham ahamiyatlidir. Shuning uchun, milliy istiqlol g'oyalarining adabiyot orqali targ'ib qilinishida Qodiriy ijodining o'rni muqaddas va uzoq muddatli ekanini natijalar tasdiqlaydi.

O'zbek adabiyoti va istiqlol g'oyasi. O'zbek romani o'z milliy ildiziga qaytib, xalqning tarixini, mentalitetini, qadriyatlarini roman shaklida yoritdi. Bu jarayon XIX–XX asrlar kesimida yanada mustahkam tus oldi. Milliy istiqlol g'oyasi adabiy asarlarda bosh qahramonlar orqali ifodalana boshladi — o'zligini anglagan, oilasi-madaniyati uchun kurashgan shaxslar portretlari mustaqil adabiyotning ajralmas qismiga aylandi. Hayoti va Ijodiy Yo'lidagi biografik ma'lumotlardan bilamizki Abdulla Qodiriy (1894–1938) — o'zbek realist adabiyotining asoschilaridan biri, roman va dramatik ijodda milliy adabiyotning yangi bosqichini boshlab bergan shoir, dramaturg va prozaik. U Toshkentda tug'ilib, Usmonxo'ja madrasasida ta'lim olgan, keyinchalik jurnalistika faoliyati bilan shug'ullangan. Qodiriy faoliyati davomida ijtimoiy masalalarni, shaxs va jamiyat ziddiyatlarini o'z ijodining markaziga qo'ygan.

Ijodiy yo‘nalish va bosh maqsad. Qodiriy ijodi qurilishi jarayonida: Xalqning ijtimoiy haqiqatini realist asosda yoritish; Millat tarixini, qadriyatlarini advokasiya qilish; Milliy o‘zlikni anglash, mustaqil fikrni shakllantirish; Insonning daxlsiz huquqi va insonparvarlik mohiyatini roman tilida aks ettirish kabi maqsadlarni amalga oshirdi. Bu yondashuv, ayniqsa davlat mustaqilligi ruhi uchungina emas, balki adabiyotning o‘zi milliy poydevor bo‘lishi nuqtai nazaridan ham katta ahamiyatga ega.

O‘zbek Romanining Rivojlanishi Abdulla Qodiriy vaziyati. Roman janrining o‘zbek adabiyotiga kirib kelishi. Roman janri o‘zbek adabiyotida XIX asr oxiri – XX asr boshida shakllana boshlagan. Avvaliga qisqa hikoyalar, sotsial novellalar paydo bo‘ldi, ammo roman shakli inson xotirasi, zamon tafakkuri va jamiyat tafakkurini to‘liq anglash imkonini berdi. Qodiriy roman janrini o‘zbek adabiyotida nafaqat qabul qildi, balki uni milliy ruhda mustahkam berdi. Romanning milliy ma’naviy qadriyatlar uchun vosita sifatida qo‘llanilishi. Qodiriy romanida: Milliy tarixiy voqealar;

Mahalliy mentalitet; O‘zbek ijtimoiy tuzilishi; Ajdodlar qadriyatlari; Milliy qadriyatlar bilan zamon sharoiti muvofiqligi; barcha bu elementlar chuqur psixologik va sotsiologik tahlil asosida yoritiladi. Roman orqali xalqning o‘tmishi va bugungi kun munosabatlari bevosita qayta tiklanadi. **Asarlar ni tahlili: “O‘tkan kunlar” va “Mehrobdan chayon” “O‘tkan kunlar”: Milliy xotira va o‘zlik problemi**

“O‘tkan kunlar” Qodiriyning eng buyuk romanlaridan biri bo‘lib, unda: O‘zbekistonning eski ijtimoiy hayoti; Oilaviy qadriyatlar; Milliy tarix o‘tmishda qolgan emas, balki bugun uchun saboq ekanligi; Insonning milliy o‘zligini anglab yetish yo‘li keng yoritiladi. Bu asar qiyinchiliklar, sevgi, sadoqat, vaqt osha o‘zgarishlar orqali xalqqa o‘z tarixini sevish va anglash zaruratini his qildiradi. **“Mehrobdan chayon”: Sotsial adolat va shaxsiy mustaqillik**

“Mehrobdan chayon” - o‘z davrining ijtimoiy muammolarini ochiq ko‘rsatgan roman. Unda insonning jamiyatdagi roli, adolat, ruhiy ozodlik masalalari yoritiladi. Qodiriy bu asarda: Ziddiyatli voqealarni psixologik tahlil; Obrazlarning murakkab ichki kechinmalarini; Inson va jamiyat o‘rtasidagi munosabatni chuqur estetika bilan ifoda etadi. Bu ijodiy yondashuvning milliy istiqlol g‘oyasi bilan bog‘liqligi shundaki, adolat va o‘zlik uchun kurash romanning har bir sahifasiga singdirilgan.

Qodiriyning ijodining Milliy istiqlolga ta'siri. Tarixiy ong va milliy xotira shakllanishi. Qodiriy asarlarida o'zbek tarixining turli qatlamlari tasvirlanadi. U voqealarni oddiy tarixiy manzara sifatida emas, balki shaxs va jamiyat o'rtasidagi murakkab munosabatlar orqali ochadi. Bu milliy tarixni qayta o'rganish, uni o'z madaniyati va qadriyatlari bilan bog'lashga xizmat qiladi. Milliy o'zlikni anglashda Qodiriy qahramonlari: Agrar jamiyatning oddiy insonlari; O'zlikni yo'qotib qo'ygan shaxslar; Tarixiy qadriyatlar bilan bog'lanayotgan yoshlar ko'rinishida tasvirlanadi. Bu orqali o'quvchi o'zlikni ikki qutbli — tarixiy ildiz va bugungi hayot bilan bog'liqligini anglaydi.

Milliy qadriyatlarni tarbiyalashda romanning roli. Adabiyot o'quvchiga hissiy-ruhiy bog'lanish, milliy qadriyatlarni tuyg'u darajasida qabul qilish imkonini beradi. Qodiriy ijodi orqali milliy o'zlik, vatanparvarlik va insoniylik kabi qadriyatlar kishiga chuqur singdiriladi.

Tahliliy xarakter va romanning estetik taqdiri. Estetik yondashuvda Qodiriy romantik uslubdan voz kechib, realist tasvir yo'lini tanladi. Realizm esa ijtimoiy haqiqatni aniq ifodalash orqali o'quvchida tarixiy voqelikni anglash imkonini beradi. Til va uslub tahlilimizda Qodiriy tilni – xalq tilini — badiiy mahorat bilan uyg'unlashtirdi. U til orqali nafaqat voqelikni, balki fikr strukturasi ham ochib berdi. Muqobil yondashuvlar va tanqidiy tahlil dan Qodiriy romanlarini tanqidiy ko'rib chiqishimizda ba'zi adabiyotshunoslar Qodiriy romanlarining structure jihatdan qaraganda G'arb roman an'alariga yaqinligini ta'kidlagan. Ammo bu yondashuv milliy kontekstdan uzoqlashish emas, balki milliy janrni global adabiyot doirasida anglashdir. Qodiriy ijodini ayrim tadqiqotchilar zamonaviy postkolonial talqinlar orqali ham ko'rib chiqishga urinmoqda: bu yondashuvda asarlar milliy o'zlikni G'arb ta'siridan mustaqil qayta tiklash hodisasi sifatida baholanadi.

Abdulla Qodiriy Ijodining XXI asrdagi ahamiyati madaniy meros va ta'lim. Bugungi O'zbekiston adabiyot ta'limi taqdirida Qodiriy ijodi majburiy o'qitiladigan asosiy asarlardan biridir. Romanning ijtimoiy, falsafiy va tarixiy qirralari yoshlarda analytik fikrni rivojlantiradi. Kino va ommaviy madaniyatda Qodiriy merosi. Qodiriy asarlari asosida kino, teatr spektakllari yaratilgan. Bu milliy madaniyatni ommalashtirish, tarixiy hikoyalarni yangi avlodga yetkazish vositasi sifatida xizmat qiladi.

Xulosa. Abdulla Qodiriy o'zbek romani rivojida milliy istiqlol g'oyalarini ifodalashda beqiyos ahamiyatga ega. Uning asarlari, xususan "O'tkkan kunlar" va "Mehrobdan chayon", milliy ongni uyg'otish, tarixiy xotirani saqlash va shaxs hamda jamiyat o'rtasidagi bog'liqlikni aks ettirishda markaziy o'rin tutadi. Qodiriy roman qahramonlari orqali o'zbek jamiyatidagi qadriyatlar, ijtimoiy adolatsizliklar, do'stlik

va sadoqat kabi insoniy tushunchalarni chuqur va realistik tarzda ochib beradi. Uning badiiy uslubi milliy ruhni, tarixiy haqiqatni va ijtimoiy muammolarni uyg'unlashtirib, o'quvchiga nafaqat tarixiy tafakkur, balki zamonaviy insoniy tajriba taqdim etadi. Qodiriy asarlarida milliy istiqlol g'oyasi shunchaki siyosiy konsept sifatida emas, balki shaxsning ma'naviy rivoji va jamiyat bilan o'zaro munosabati kontekstida yoritiladi. Shu jihatdan u o'zbek romani tarixida nafaqat adabiy, balki milliy va ma'naviy uyg'onish ramzi hisoblanadi. Shuningdek, Qodiriy ijodi yangi avlod yozuvchilari uchun ilmiy va badiiy me'yor sifatida xizmat qiladi. Uning metodik yondashuvi, tarixiy haqiqatni badiiylashtirish va milliy qadriyatlarni roman tilida boyitishdagi tajribasi, o'zbek adabiyotining mustaqil va milliy shakllanishida hal qiluvchi rol o'ynadi. Shu sababli, Abdulla Qodiriy milliy istiqlol va romanning uyg'un rivojlanishida poydevor yaratuvchi muhim shaxs sifatida e'tirof etiladi. Qodiriy ijodi o'zbek romani tarixida milliy ong, adolat va insoniy qadriyatlarni mustahkamlashga xizmat qilgan, milliy istiqlol g'oyasini badiiy vositalar orqali kuchli ifodalagan durdonadir. Uning merosi bugungi kunda ham o'zbek adabiyoti va madaniy tafakkurining ajralmas qismi bo'lib qolmoqda. Abdulla Qodiriy o'zbek adabiyotida milliy roman janrini shakllantirish va mustahkamlashda noyob rol o'ynadi. U roman orqali milliy tarix, ijtimoiy hayot, insonning ichki kurashi va milliy o'zlik masalalarini chuqur estetik ifoda bilan bergan. Shu sababli uning ijodi nafaqat adabiyotshunoslikda, balki milliy istiqlol g'oyasini shakllantirishda ham asosiy manbalardan biridir. Uning asarlari bugungi kunda ham o'zbek adabiyoti va madaniy merosini o'rganishda, yosh avlodni tarbiyalashda, mustaqil fikrni shakllantirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdulla Qodiriy. O'tkan kunlar. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2019.
2. Ozod Sharafiddinov. O'zbek adabiyoti tarixidan. – Toshkent: O'zbekiston, 2005.
3. Naim Karimov. XX asr o'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 2008.
4. G'afur G'ulom. Adabiyot haqida maqolalar. – Toshkent: Fan, 1976.
5. Umarali Normatov. O'zbek romanchiligi taraqqiyoti. – Toshkent: Fan, 1990.
6. Izzat Sulton. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 1980.
7. Edward Allworth. The Modern Uzbeks: From the Fourteenth Century to the Present. – Stanford University Press, 1990.
8. Mark Edward Reese. Translation and Analysis of Uzbek Literature. – Washington, 2018.
9. Adeeb Khalid. The Politics of Muslim Cultural Reform: Jadidism in Central Asia. – Berkeley: University of California Press, 1998.
10. Bertil Nygren. Cultural Change in Central Asia. – London, 2002.
11. Bozorboy Qosimov. Jadidchilik va o'zbek adabiyoti. – Toshkent: Fan, 2004.

12. Abduqayum Yo‘ldoshev. O‘zbek romanchiligi tarixi. – Toshkent: Akademnashr, 2015.
13. B. Chulpanov, (1995). O'tkan kunlar romanining ijtimoiy-siyosiy tahlili. Moskva: Adabiyot nashriyoti.
14. J. M. Roberts, (2020). Modernity and Tradition in Central Asian Literature. Oxford University Press.
15. B. Muradov, (2010). Markaziy Osiyo adabiyoti va tarixiy jarayonlar. Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti.
16. M. Tursunov, (2005). Abdulla Qodiriy va o'zbek romanchiligi. Toshkent: Sharq nashriyoti.
17. N. Mirzaeva, (2017). Milliy istiqlol va o'zbek romanining rivoji. Moskva: Gumanitar fanlar nashriyoti.
18. I. Kazakov, (2013). Sotsializm davrida O'rta Osiyo adabiyoti. Sankt-Peterburg: Akademiya nashriyoti.
19. M. G'ulomova, (2018). O'zbek adabiyotida tarixiy roman: Yangi va eski qarashlar. Toshkent: O'zbekiston matbuoti.
20. Qodiriy, (1932). O'tkan kunlar. Toshkent: O'zbekiston Nashriyoti.